

Ортағасыр философиясы

- **Батыс Христиан философиясы**
- **Арабтілдес мұсылман философиясы**

Батыс Христиан философиясының ерекшеліктері:

- Теоцентрлік көзқарас (Theos – Құдай);
- Креационистік көзқарас (Құдай дүниені жоқтан бар етті);
- Фатализм;
- Геоцентрлік көзқарас;
- «Философия (білім) Теологияға бағынады»;
- Провиденциалистік көзқарас (Құдай адам мен адамзатты құтқаруын, жарылқауын алдын ала біледі)

Философиялық Діни бағыттар:

Патристика (Шіркеу әкелері) – (II-X ғғ.) – Аврелий Августин

Патристика –(лат. Patres -әке) – II-ҮІІІғғ.
алғашқы христиан философиясының негізін
салушы шіркеу әкелерінің мектебі, ілімі.
Философия Платон мен неоплатонизм
идеяларының негізінде дамыды

Аврелий Августин «әулие» («Рим шіркеуінің әкесі») (354 – 430 жж.)

- “Түсіну үшін сенім керек”; - Құдайды ақылмен танып, оның жіберген аяның оқып, соған сүйену керек;

- Адам еркін болуы мүмкін, бірақ оның іс-қимылы Құдайдың бұйрығымен болады;

Еңбектері «Тәубе», «Құдай патшалығы туралы», «Тәртіп туралы», «Академиктерге қарсы» т.б.

А. Августин философиясының маңызы:

- Құдай бар, онда ешқандай күмән жоқ;
- Әлеуметтік конформизм идеясын (кедейшілік пен өзгенің билігіне көну) қолдады, бұл Шіркеуге де, мемлекетке де тиімді;
- Шіркеу билігінің мемлекеттен, Рим Папасының монархтардан үстемдігін дәріптеп, католиктік Шіркеудің беделін көтерді.
- Адамның сұлулуғын, жігерін, кемелденуін, құдайлығын атап көрсетті (бұл ол кезде жаңалық еді).

- Схоластика (Логика жолымен Христиан дінінің қағидаларын түсіндіру) - (XI-XIV ғғ.) – Фома Аквинский

Ортағасырлық теологиялық ілім, философияның теологияға қызмет ететін тұсы. Аристотель идеяларының ықпалымен дамыды, христиан дінімен келіспейтін көп идеялар пайда болды.

Схоластикалық философияның негізгі мәселесі:

- құдайдың бар екенін рационалды (ақылмен) дәлелдеу;
- білім мен сенім, парасат пен ерік қатынасы;
- креацианизм, провиденциализм
- жалпылықтың жекелікке қатынасы немесе “универсалийлер”, яғни жалпылық ұғым мәселесі.

Универсалийлер ізденісі

НОМИНАЛИСТЕР. Номинализм (лат. nomen – атау, есім) – Шындықта тек жеке, нақты заттар ғана өмір сүреді, ал жалпы ұғымдар олардың атауы.

РЕАЛИСТЕР. Реализм (лат. Realis – шынайы) – нағыз болмысқа заттар емес, олардың жалпы ұғымы ие дейтін ағым.

КОНЦЕПТУАЛИЗМ. Реализм мен номинализм ілімдерінің маңыздылығын мойындайтын ілім.

Фома Аквинский (1225 немесе 1226 – 1274 жж.)

- “Өзіндік мәнділікке ие адамдар парасатты жан тәнмен бірге өлмейді.”

- Философия мен теология әр-түрлі мақсатты ілімдер;

- Философия тек ақылмен танылатынды ғана түсіндіре алады;

- Өзгенің бәрін (құдай аян) тек теология ұғындыра алады.

Негізгі еңбектері: «Теология суммасы», «Философия суммасы», Інжілге, Аристотель шығармаларына түсіндірмелер жазды.

Араб-мұсылман философиясы

- Ислам дінінің принциптарын ұстана отырып ғылымдарды дамыту
- Грек философиясының әсері
- Дін мен философияны, сонымен қатар басқа ғылымдарды бірігіп қарастыру

ҚАРАСТЫЛАТЫН СҰРАҚТАР:

- Әл-Кинди
- Әл-Фараби
- Ибн-Сина
- Ибн-Рушд
- Сопылық ілімі

● Әбу Жүсіп ибн Ысқақ Әл-Кинди (800-879 ж. ж.)

- алғашқы перипатетик, араб философиясын еуропашыландыруға алғашқы қадам жасады.
- Арабтарды грек философиясымен, әсіресе Аристотельмен таныстырды.

Оның танымның үш сатысының үлгісі туралы ұстанымы үлкен маңызға ие болды.

Бірінші таным сатысы – логика мен математикаға, екіншісі – жаратылыстану ғылымдарына, үшіншісі – философиялық мәселелерге әкеледі.

Болмыс мәселесінде екі субстанция туралы айтылады:

- **бірінші** – субстанцияның сан мен сапалық жақтарын зерттеу арқылы білуге болатын сезімдік заттар. Мұны, сандық жақтарды сан жөніндегі ғылым зерттейді;
- **екінші** – субстанцияның сапалық үйлесімділігін, заттардың мөлшерлік қатынастарын қарастыратын ғылым. Заттардың сапалық жағын математика саласына жататын геометрия мен астрономия ғылымдары зерттейді, өз кезегінде субстанцияны білмеген адамға философия да беймәлім болып қалады.

Оның танымның үш сатысының үлгісі туралы ұстанымы үлкен маңызға ие болды.

Бірінші таным сатысы – логика мен математикаға, екіншісі – жаратылыстану

ғылымдарына, үшіншісі – философиялық мәселелерге әкеледі.

Болмыс мәселесінде екі субстанция туралы айтылады: – бірінші – субстанцияның сан мен сапалық жақтарын зерттеу арқылы білуге

болатын сезімдік заттар. Мұны, сандық жақтарды сан жөніндегі ғылым зерттейді;

– екінші – субстанцияның сапалық үйлесімділігін, заттардың мөлшерлік

қатынастарын қарастыратын ғылым. Заттардың сапалық жағын математика

саласына жататын геометрия мен астрономия ғылымдары зерттейді, өз кезегінде

субстанцияны білмеген адамға философия да беймәлім болып қалады.

Әбу Нәсір Мұхаммед ибн Тархан ибн Ұзлағ Әл-Фараби ат Түрки (870-950 ж.ж.).

«Екінші ұстаз», әмбебап, энциклопедист ғалым.

“Екінші ұстаздың” негізгі философиялық идеялары:

- Дүниенің мәңгілік екенін мойындау;
- Детерминизмді зерттеу принципі деп қарастыру;
- Парасат (ақыл, интеллект) туралы ілім.

Құдай – ең жоғары сатыда, ол барлығының алғашқы бастамасы, көптүрліктің себебі. Әлем мәні бойынша Құдайға ұқсас, формасы бойынша - алуан түрлі.

Әбу Әли Ибн-Сина (Авиценна) (980-1037 ж.ж.)

– энциклопедист ғалым, дәрігер, философ.

18 томдық философиялық еңбегі – «Айығу кітабын» жазды. Негізгі медициналық еңбегі “Дәрігер ғылымының каноны”

Әбу Әли ибн-Синаның философиясы:

- Егер себеп болса, онда салдар бар да болу керек;
- Субстанция дегеніміз материя, форма және екеуінің жиынтығы;
- Эманация теориясы – Алла дүниені тікелей емес, бірнеше саты арқылы “ақылмен” жаратты;
- Философияны діннен бөліп қарастыруға тырысты;
- Құдай да, дүние де мәңгі.

Әбіл Уалид Мұхаммед ибн Ахмет ибн Мұхаммед ибн-Рушд (Аверроэс) (1126-1198 жж.) – араб перипатетизмінің шыңы.

Атақты кітабы “Терістеуді терістеу”.

Қағидалары - “Қос Ақиқат” туралы ілім – философия мен дін ақиқаты бір-біріне қарсы емес; - дін адамға қалай іс-әрекет ету керектігін көрсетсе, философия абсолюттік ақиқатты таниды;

- қатаң детерминизм идеясы;

- жаратылу идеясын терістеді;

- Құдай бар, бірақ Ол материалдық дүниемен “бірге”.

- **Сопылық бағыты – Алламен мистикалық жолмен қауышу.**
- Жан тазалығы, Махаббат, Сүйіспеншілік, Иmandылық, Сыйластық қарым-қатынас.